

Да ли је рат на Косову био „добар рат“?

Пише: Дејвид Н. Гибс
среда, 08 јул 2009 05:04

Како се приближавала десета годишњица НАТО-вог рата против Србије, многи су га се сећали са извесном носталгијом. Косовски рат је остао у успоменама као „добар рат“ – чисто морална војна акција која пружа утешни контраст фијаску у Ираку.

Како се тврди, Косовски рат је предузет само као крајње решење у циљу обуздавања непријатног диктатора (Слободана Милошевића), који би био осетљив једино на силу. А тај рат је довео до позитивних резултата – у смислу да је Косово било ослобођено српског тлачења, а и Милошевић је убрзо био збачен. Данас, после једне деценије, Косовског рата сећају се као типичног примера хуманитарне интервенције, а виде га и као модел за могућу интервенцију у Дарфуру и другим местима. И заиста, неке од кључних личности Обамине администрације – нарочито Саманта Пауер (Samantha Power) – заступале су став да „хуманитарна интервенција“ по узору на Косово треба да буде лајтмотив политике САД.

С обзиром на значај Косова, као модела за будуће војне акције, од важности је дубље разумети оно шта се у ствари догодило у том критичном случају. Последњих година дошло се до нових информација из суђења Милошевићу за ратне злочине – као и из других важних извора – које осветљавају тај рат у потпуно другом (и не баш претерано позитивном) смислу. У даљем тексту, даћу преглед неких од ових открића, као и о томе како су она дискредитовала широко прихваћени мит о „бенижном“ карактеру интервенције на Косову.

Прво – мало о позадини случаја: Косово је дуго било „аутономна покрајина“ Републике Србије, која је претходно била део комунистичке Југославије. Становништво Косова је било подељено на албанску већину и релативно малу српску мањину, која је представљала 10-15% становништва. Етнички конфликт тих двеју популација је постепено дестабилизовао ту област. Република Србија је, 1989. године укинула аутономни статус Косова и ставила га под – у суштини – војну управу. Уведен је веома репресивни систем управе чије су жртве били Албанци те провинције, док су Срби били фаворизовани. Напори Албанаца да избегну репресију су били у основи оружаног устанка позних 1990-их година, који је повела УЧК. Ти напори су, најзад, изазвали НАТО-ву кампању бомбардовања Србије. После пораза Србије, међународне мировне снаге су окупирале Косово. Уз стално присуство тих снага, Косово се званично отцепило од Србије и постигло пуну независност 2008. године. Ускоро после НАТО-вог бомбардовања, већина српског становништва је етнички очишћена са Косова, мада мали број Срба још увек остаје у деловима те провинције.

Мит број 1: НАТО је отпочео бомбардовање тек пошто је исцрпео све напоре да постигне своје циљеве на Косову уз помоћ дипломатских мера. Рат је уследио због тога што се Милошевић чврсто опирао дипломатском решењу.

У ствари, Милошевић је био *пријемчив* дипломатском решењу, а ово је чињеница добро потврђена из најпоузданијих извора. Прецизно говорећи, Милошевић је октобра 1998. године потписао низ међународних споразума, који су предвиђали да Срби повуку са Косова већину својих снага и да примене прекид ватре. Такође је прихватио слање међународно организоване Косовске контролне мисије (Kosovo Verification Mission) која би надгледала повлачење српских јединица. Посредник у овим споразумима је био амерички дипломата Ричард Холбрук.

Како се наставила борба између српских и албанских снага, а онда још крајем 1998. године и појачавала, Холбруков споразум се све више урушавао. У том периоду, нашироко се веровало да су Срби ти који су торпедовали тај споразум. Данас, међутим, знамо да то није било тако. У ствари, Срби су примењивали Холбруков споразум, а *Албанци* су били узрок пропасти споразума.

Докази да су се српско/југословенске снаге држале споразума долазе од генерала Клауса Наумана (Klaus Naumann), немачког официра који је играо истакнуту улогу у дипломатији тог периода (и који је касније учествовао и у НАТО-вом рату 1999). Науман се 2002. године појавио као кључни сведок оптужбе у суђењу Милошевићу и изјавио следеће: „Југословенске власти су се придржавале [Холбурковог] споразума.... Ја мислим да треба стварно одати признање ономе што су чиниле југословенске власти. Није била лака ствар да се 6.000 полицајаца повуку у року од 24 часа, али оне су у томе успеле.“ Гледишта генерала Наумана подржава и Независна међународна комисија за Косово (Independent International Commission on Kosovo), која је у свом извештају за 2000. годину објавила: „Србија је у почетку извршавала [Холбурков] споразум и сходно њему, повукла своје снаге.“

У ствари, пропаст Холбруковог споразума су изазвали герилци УЧК, који су искористили уздржаност Срба као прилику за отпочињање нове офанзиве. Ова стратегија је забележена у следећем разговору између новинара БиБиСија и генерала Наумана. У интервјуу се наводе информације НАТО-а и директора Косовске контролне мисије (Kosovo Verification Mission), која је била одговорна за надгледање примене Холбруковог

Да ли је рат на Косову био „добар рат“?

Пише: Дејвид Н. Гибс
среда, 08 јул 2009 05:04

споразума:

БиБиСи: „Добили смо поверљиве записнике Северноатлантског савета, или НАЦ (North Atlantic Council or NAC), руководећег тела НАТО-а. Говорило се о УЧК као `главном изазивачу` насиља...“ У

ЧК је отпочела оно што се чини као
намерна кампања провокација

[против Срба]. То је оно што је Вилијам Вокер (William Walker) лично [шеф Косовске контролне мисије (Kosovo Verification Mission)] тада, приватно, саопштио о ситуацији (ауторов курзив).

Генерал Науман: „Амбасадор Вокер је на заседању НАЦ тврдио да је највећи број кршења [Холбруковог споразума] извршила УЧК“.

Чињенице су, према томе, јасне: Албански герилци, а не Срби су ти који су изазвали пораст борбених дејстава.

Током фебруара и марта 1999. године, САД и неколико европских савезника су организовали једну међународну мировну конференцију – која је званично имала за циљ да пружи свеобухватно решење косовског конфликта. Она се углавном одржавала у Рамбујеу, у Француској, у близини Париза. Западни посредници, који су руководили конференцијом, покушавали су да се заврши српска репресија на Косову, да се обнови косовска регионална аутономија (мада је оно и даље провинција Србије), и да се успоставе наоружане међународне снаге за очување мира које ће имати функцију надзора примене споразума. У том тренутку се није размишљало о независном Косову.

На крају, конференција у Рамбујеу је пропала, а тај неуспех је директно довео до НАТО-ве кампање бомбардовања. У том времену, било је нашироко сматрано да су Срби одбијали да озбиљно преговарају и да су били одлучни да против Албанаца искористе војну силу. Међутим, пажљиво читање записника показује да је то конвенционално мишљење поново било погрешно. У ствари, Срби су имали отворен став у односу на решење путем преговора, а прешли су на употребу силе тек онда када се показало да се споразум не може постићи.

Да ли је рат на Косову био „добар рат“?

Пише: Дејвид Н. Гибс
среда, 08 јул 2009 05:04

Већина учесника конференције у Рамбујеу је признала да је српска делегација у ствари прихватила све (или скоро све) политичке захтеве које су изнели САД и европски посредници. Према Марку Велеру (Marc Weller), правном стручњаку који је служио као саветник албанској делегацији „изгледало је да су Срби прихватили политичке елементе решења – бар у принципу“. Представник Стејт департмента Џејмс Рубин (James Rubin) тврди да су „Срби прихватили скоро сваки аспект политичког договора“. Амерички дипломата Кристофер Хил (Christopher Hill) је изнео „да је Милошевић био склон политичком споразуму у Рамбујеу“. Чак је и Медлин Олбрајт упркос својој хиперкритичности у односу на српску делегацију, признала да су Срби прихватили највећи део предлога за политички споразум. Што се нешто спорнијих аспеката за примену споразума тиче, сам Милошевић је сугерисао да би прихватио неке снаге за одржавање мира на Косово, које би надгледале примену, и које би биле под вођством било УН, било Европске организације за сигурност и кооперацију (Organization for Security and Cooperation in Europe). Ипак је настављао да се противи идеји снага под вођством НАТО-а, на чему су инсистирале САД.

Расположиве информације показују да је потпуни договор о косовском конфликту био надокнадителан и да се могао постићи у Рамбујеу. Оно што је било узрочник пропасти, био је нови развој ситуације који се одиграо у позној фази процеса преговора. Конкретно – западни посредници су одједном предложили да се коначном споразуму дода један „Војни анекс“. Предложени додатак је потврђивао да ће се послати НАТО-ве снаге за одржавање мира, а да ће ове снаге имати „слободни и неограничени пролаз, као и неометани приступ целој територији Савезне републике Југославије“. Овај део је био од изузетног значаја. Он је значио не само да ће НАТО снаге за одржавање мира окупирати Косово, него – потенцијално и целу Србију, као и остатак Југославије. После појаве Војног анекса, изгледало је да је српска делегација изгубила све поверење у процес преговора, па су се мировни преговори прекинули.

Ову сумњиву формулацију Војног анекса је током НАТО-ве кампање бомбардовања 1999. године први запазио британски новинар Џон Пилџер (John Pilger). У одговору на то, амерички званичници су тврдили да је Војни анекс био само један безазлени детаљ и порицали постојање било каквог [америчког] напора да саботирају мировне преговоре.

Изношење истине је било препуштено Британцима. Током послератног парламентарног саслушавања, бивши министар одбране Џон Гилберт (John Gilbert) је потврдио да су кључни преговарачи у ствари тражили прилику да саботирају конференцију. Гилберт је био личност број два британског министарства одбране, са специфичном одговорношћу сакупљања обавештајних података, и био је присталица рата. Он је свакако извор од поверења. Што се тиче мотива преговарача, пружио је ово запажање: „Мислим да су извесне личности у оном времену једва чекале НАТО-ву битку... налазили смо се на

Да ли је рат на Косову био „добар рат“?

Пише: Дејвид Н. Гибс
среда, 08 јул 2009 05:04

тачки када су неки људи осећали да се нешто [против Срба] мора учинити, *па смо тако једноставно и испровоцирали битку.*

“ Што се тиче самих мировних услова, казао је: „Ја мислим да су услови који су Милошевићу били постављени у Рамбујеу, били апсолутно неподношљиви [неприхватљиви?]. Како их је, уопште, могао прихватити?

Све то је било потпуно намеравано“

(ауторов курзив).

Лорд Гилберт није посебно поменуо Војни анекс (и његову клаузулу о НАТО-вом приступу у Југославију), али лако је увидети да Анекс добро пристаје целокупној слици провокације коју је он описао. Такође, изгледа вероватно да су САД играле водећу улогу у састављању Војног анекса и на тај начин саботирале преговоре: у мемоарима, генерал Весли Кларк је признао да је он лично помагао у писању нацрта [Анекса]. У сваком случају, појава Војног анекса је минирала изгледе за мирно решење.

Ја сам на једном другом месту опширно разматрао мотиве Клинтонове администрације за изазивање тог рата. Овде ћу дати кратку верзију. У основи, САД су тражиле ново оправдање за постојање НАТО-а, који – како је изгледало, после пада Берлинског зида више није имао веродостојну функцију. „Успешна“ интервенција на Косову играла је кључну улогу за потврђивање НАТО-ве важности у постхладноратовском периоду и пружала му је нову функцију.

Ма који да су били мотиви, чињенице указују на то да је Клиптонова администрација тражила изговор за рат са Србијом. Тај изговор јој је пружила пропаст мировних преговора у Рамбујеу.

Мит број 2: Косовски конфликт је био морално јасан случај: Срби тлачитељи, а Албанци – жртве.

У том времену је рат 1999. године био нашироко приказиван као мини-реприза II Светског рата, са Србима у улози нацистичких агресора и Албанцима као Јеврејима. Та слика је била главна тема веома утицајне књиге Саманте Пауер (Samantha Power): *„Проблем из пакла: Америка и ера геноцида“* (

“A Problem from Hell: America and the Age of Genocide“)

. Свакако, истина је да су Срби играли ружну улогу у тлачењу и насиљу над етничком групом Албанаца, као и да Милошевић лично сноси поприличну одговорност за

Да ли је рат на Косову био „добар рат“?

Пише: Дејвид Н. Гибс
среда, 08 јул 2009 05:04

дириговање тим тлачењем. Овај део приче је углавном тачан и од онда се појавило мало тога што би порекло ту слику.

Проблем је у томе што албанске политичке групе које су САД у том рату подржавале, нису биле много боље. Док су постојале неке релативно пристојне и ненасилне албанске политичке групације које су у почетној фази тог конфликта биле од важности – она најважнија групација која је добила подршку од САД била је Ослободилачка војска Косова (УЧК). УЧК је била позната по злу и расизму који се мало разликовао од оног који су имале Милошевићеве снаге. Вечита главна тачка војне стратегије УЧК били су терористички напади на српске цивиле.

Терористичка природа стратегије УЧК је била нашироко позната западним званичницима, чак је и један сведок оптужбе на суђењу Милошевићу то признао. Члан британског парламента, Педи Ешдаун (Paddy Ashdown), који је био дубоко уплетен у дипломатију око Косова, сведочио је о терористичкој стратегији УЧК. Записник унакрсног испитивања Ешдауна садржи следећи дијалог:

Милошевић: „Добро је позната чињеница да су они [УЧК] били терористи, да је то била терористичка организација.“

Ешдаун: „Господине Милошевићу, ја никада нисам ни порицао да је то била терористичка организација“.

Према новинарки Стејси Саливен (Stacy Sullivan), која је интервјуисала многе личности из УЧК, герилци су „нападали српска насеља, прихватили одговорност за обарање цивилног авиона и за подметање аутомобилске бомбе која је ранила ректора универзитета. По дефиницији, то су били терористички акти.“

Циљ такве терористичке тактике био је да се изазове српска одмазда, што је помогло да се замахне круг насиља. Ова тактика је била нашироко позната. Чак је и Медлин Олбрајт, чији мемоари се скоро искључиво усредсређују на српско дивљаштво, укратко признаје да је УЧК „изгледало да *провоцира* масивни српски одговор, како би међународна интервенција постала неизбежна“ (ауторов курсив). Не треба посебно наглашавати да је ова стратегија изазивања Срба да нападају на албанске цивиле и на

Да ли је рат на Косову био „добар рат“?

Пише: Дејвид Н. Гибс
среда, 08 јул 2009 05:04

тај начин повећавају притисак за инострану интервенцију изванредно успела. То је баш онај сценарио који се одигравао у периоду 1998-1999, и који је довео до НАТО интервенције и победе УЧК.

Дуго се претпостављало да су током целог конфликта *Срби* били они који су извршили највише насиља. Уствари, било је дугих периода када су баш Албанци били починиоци тога. Ову чињеницу је констатовао британски министар одбране Џорџ Робертсон (George Robertson) током парламентарног саслушања по окончању рата. Лорд Робертсон је изнео да је све до јануара 1999. године „УЧК била одговорна за више мртвих на Косову него што су то биле југословенске власти.“

У познијим фазама рата, било је јасно да су Срби били главни починитељи насиља. Почев од јануара 1999, дошло је до знатног пораста српских напада, са гадним масакром у албанском селу Рачку и другим злочинствима током последње недеље ове прве фазе рата. Такође, дошло је до огромног повећања српских злодела која су се одиграла током НАТО бомбардовања. Па ипак, лорд Робертсон указује на то да су у почетку *Албанци*, а не Срби били ти који су починили најгора насиља. Дневници Аластера Кемпбела (Alastair Campbell), представника за штампу Тонија Блера, такође подвлаче неморални карактер УЧК, као и да је та чињеница била добро позната британским званичницима. Према Кемпбелу, обојица – Блер и његов министар спољних послова Робин Кук (Robin Cook) су веровала „да УЧК.... није била много боља од Срба.“

Можда најтежа оптужба на рачун УЧК је био начин на који се она понашала после пораза српских снага у јуну 1999. године. После српског пораза, НАТО и мировњаци УН су у суштини скоро у целом Косову поставили на власт УЧК, па су албански герилци одмах искористили своју новодобијену моћ да помоћу кампање насиља и застрашивања етнички очисте Србе.

Ова кампања терора је праћена од стране Организације за сигурност и сарадњу Европе (ОЕБС) [Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE)] и описана је у мемоарима ранијих званичника УН Ијена Кинга и Вита Мејсона (Iain King and Whit Mason).

Лето 1999-те било је време за освете и груба разбојничка насиља. ОЕБС је сакупила на десетине стравичних прича. Један глувонеми Ром је био отет из своје куће, јер је, наводно, његова породица сарађивала са ранијим (српским) властима. Један четрдесетчетворогодишњи Србин је био „на смрт претучен гвозденим шипкама од стране

Да ли је рат на Косову био „добар рат“?

Пише: Дејвид Н. Гибс
среда, 08 јул 2009 05:04

албанске руље“... На Србе се пуцало и бивали су убијани док су радили на својим пољима. Ове нападе, као и десетине сличних пријављивали су теренски сарадници ОЕБС-а. До свих тих напада је дошло у времену када су миротворци под вођством НАТО-а били одговорни за безбедност на Косову.

Према процени објављеној у лондонском Сандеј тајмсу (*Sunday Times*), током првих осам месеци после победе НАТО-а, било је убијено између 400 и 700 Срба. Међу мртвима је било и Рома. Делом и због ових напада, које снаге НАТО-а скоро уопште нису спречавале, са Косова је избегло скоро 250.000 Срба, Рома и других презрених етничких група. Дуго постојећи циљ Албанаца: етнички „чисто“ Косово, без Срба, је у великом броју области био остварен.

Према томе, мит је гледати на овај начин као на једноставни случај српских агресора и албанских жртава. У стварности, обе стране су биле веома зле. Наравно, истина је да су у целини узев, Срби починили више злочина и етнички очистили чак и веће популације но што су то Албанци учинили. А не треба ни наглашавати да су српске националне војске на другим локацијама на Балкану починиле многе страховите злочине, укључујући масакр у Сребреници 1995. године. Али, то није изговор за злочине УЧК, нити за чињеницу да је политика САД подупирући УЧК била саучесник у неким од тих злочина. Данас, десет година касније, не треба да перемо злочине било које стране.

Када су се 1999. борбе завршиле, истражиоци Међународног криминалног трибунала за бившу Југославију (the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia) покушали су да истраже злочине које су обе стране извршиле током рата. Ранији главни тужилац Карла дел Понте, описала је у недавно објављеним мемоарима тешкоће са којима се суочила. Према њој, било је понављаних напада и претњи насиљем свакоме ко би сарађивао са међународним истрагама злочина УЧК. Јасно је да је и самој Дел Понте било прећено: „Неки швајцарски земљаци су чак упозоравали да у овим мемоарима не дискутујем о разним албанским питањима, и ја сам их овде разматрала само са изузетно великом опрезношћу.“

УЧК је имала и много других мање привлачних особина, укључујући и сарадњу са Ал Каидом (која је имала своје особље на Косову), као и са међународним мрежама трговаца дрогом. У целини, може се оправдано рећи да је УЧК имала ужасавајуће-грозну карактеристику.

Да ли је рат на Косову био „добар рат“?

Пише: Дејвид Н. Гибс
среда, 08 јул 2009 05:04

Мит број 3: Ваздушни напади НАТО-а су спречили још веће злочине Срба, па су према томе имали позитивни ефект на стање људских права на Косову.

У ствари, бомбардовање је само повећало српске злочине. Све до бомбардовања, целокупни број убијених у рату – укључујући Србе и Албанце, цивиле и војнике – био је свега 2.000. Број албанских цивила које су убиле српске снаге никада није био тачно процењен, али је вероватно износио на стотине. Међутим, током кампање бомбардовања, дошло је до огромног пораста српског насиља. Срби су могли учинити мало како би се заштитили од напада НАТО-а, па су онда своје фрустрације искалили на релативно небрањеним Албанцима.

Погледајмо хронологију. До средине марта 1999. било је јасно да је преговарачки процес неизбежно пропао, и да се НАТО спремао за бомбардовање. Деветнаестог марта, Косовска верификациона снага (Kosovo Verification Force) почела је да напушта Косово – што је био знак да је бомбардовање пред вратима. Следећег дана, 20. марта, српске снаге су започеле масовну офанзиву на Косову, правећи многе гадне злочине. А 24. марта НАТО је, у ствари, отпочео своју 10-недељну кампању бомбардовања, што је довело до још већих српских злочина. Ова хронологија снажно сугерише да је баш само НАТО бомбардовање било кључни узрок тог пораста насиља. Такође треба истаћи да је заједнички генералштаб (Joint Chiefs of Staff) упозорио председника Клинтона да би било каква кампања бомбардовања могла проузроковати српске осветничке нападе и повећати злочине. Ти злочини су били предвиђени.

И када је до бомбардовања стварно дошло, српске снаге су заиста починили значајне злочине: током НАТО кампање, српске снаге безбедности су убиле око 10.000 особа. До краја рата, око 90% албанске популације је било измештено. Примарна морална одговорност мора лежати на српским снагама које су починиле злочине, а и на самом Милошевићу који је дириговао њима. Међутим, и НАТО мора сносити извесну одговорност због тога што је безобзирно створио ситуацију која је практично гарантовала злочине.

НАТО кампања је узроковала и друге несреће: према Тиму Џуди (Tim Judah) из БиБиСија, само бомбардовање је убило између 500 и 2.000 цивила. Чак и ако прихватимо само онај нижи број, НАТО бомбардовање је убило отприлике исто онолико цивила, као и све српске акције које су претходиле бомбардовању. НАТО-ва стратегија је садржала, према мемоарима генерала Руперта Смита (Rupert Smith), који је служио као заменик команданта НАТО-а током тог рата, „гађање [српске] цивилне инфраструктуре“. А када се рат завршио, Албанци су започели талас репресалија и етничког чишћења, што је

Да ли је рат на Косову био „добар рат“?

Пише: Дејвид Н. Гибс
среда, 08 јул 2009 05:04

довело до још већих злочина, како је горе и описано.

Ако је НАТО операција желела да потврди да је етничко чишћење неприхватљиво као начин решавања конфликта, онда је ова операција била очигледан, упадљив неуспех.

Закључак

Најнепријатнији аспект косовског случаја је то да је најављивана хуманитарна интервенција послужила углавном за повећавање обима злочина. У том погледу, Косовски рат има много заједничког са инвазијом Ирака у 2003. години, која је јавности такође била сервирана као хуманитарни напор да се народ Ирака „спасе“ од насилничког диктатора. Међутим, ретроспективно изгледа да је инвазија изазвала исто толико, а могуће и више мртвих од целокупног броја који је поубијао Садам Хусеин. Главна поука косовског и ирачког искуства је да војне акције – звали их ми „хуманитарним“ или не – имају у себи потенцијал да повећавају људску беду и патње. Заступници хуманитарних интервенција обраћају премало пажње на ову опасност.

Можда вреди сетити се медицинске изреке „на првом месту не штетити“ (*primum non nocere*). Међу лекарима, од давнина се зна да медицински захвати имају потенцијал да пацијенте оставе у горем стању но пре њих. Сама по себи, чињеница да пацијент пати, није довољан разлог за операцију – јер операција носи са собом ризик да се повећа његова/њена патња. Можда би иста опрезност могла бити примењена у односу на војне интервенције. Сигурно је да би требало избегавати ризичне акције које би вероватно изазвале повећање броја смртних жртава (као што је био случај на Косову). На првом месту не треба да изазивамо штету.

[Дејвид Н. Гибс (*David N. Gibbs*) предаје историју и политичке науке на Универзитету Аризоне (*University of Arizona*). Међу његовим ранијим публикацијама су „Политичка економија интервенција у Трећем свету“ (*The Political Economy of Third World Intervention - Univ. of Chicago Press, 1991*). Овај чланак је заснован на његовој књизи „На првом месту не штетити: Хуманитарна интервенција и разарање Југославије (*David N. Gibbs: First Do No Harm: Humanitarian Intervention and the Destruction of Yugoslavia - Vanderbilt University Press, June 2009*), а нарочито на основу поглавља 7. Читаоци заинтересовани за добијање целокупног списка референци, могу већину њих наћи у

Да ли је рат на Косову био „добар рат“?

Пише: Дејвид Н. Гибс
среда, 08 јул 2009 05:04

књизи, или их затражити од аутора:

dgibbs@arizona.edu

]

http://www.tikkun.org/article.php?story=jul_09_gibbs

(Превод: **Василије Клефтакис**)